

TÜRKİYE'DE KAPSAYICI EĞİTİMİ YAYGINLAŞTIRMAK İÇİN POLİTİKA ÖNERİLERİ

HAZIRLAYAN **İŞİL ORAL**
YAYINA HAZIRLAYAN **İŞİL ORAL, DENİZ AKSAY**
SÜPERVİZYON **İŞİL ORAL**

MYRA
KOORDİNASYON **ENGİN DOĞAN**
YAYIN KİMLİĞİ VE KAPAK TASARIMI **TÜLAY DEMİRCAN**
SAYFA UYGULAMA **GÜLDEREN RENÇBER ERBAŞ**
BASKI **İMAK OFSET BASIM YAYIN SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.**
Atatürk Cad. Göl Sok. (İtfaiye Karşısı) No: 1 Yenibosna/Bahçelievler/İstanbul-Türkiye
Tel: 0212 656 49 97 Fax: 0212 656 29 26

HAZİRAN 2016

ISBN: 978-605-9178-20-4

Bu çalışma UNICEF tarafından desteklenmiştir. Raporda dile getirilen görüşler yazara aittir ve UNICEF'in resmi görüşleri olarak yorumlanamaz.

**TÜRKİYE'DE KAPSAYICI EĞİTİMİ
YAYGINLAŞTIRMAK İÇİN
POLİTİKA ÖNERİLERİ**

ERG, çocuğun ve toplumun gelişimi için eğitimde yapısal dönüşüme nitelikli veri, yapıcı diyalog ve eleştirel bakış yoluyla katkı yapan bağımsız ve kar amacı gütmeyen bir girişimdir. Eğitimde karar süreçlerinin veriye dayalı olması, paydaşların katılımıyla gerçekleşmesi, her çocuğun kaliteli eğitime erişiminin güvence altına alınması yapısal dönüşümün ana unsurlarıdır. 2003 yılında kurulan ERG, Türkiye'nin önde gelen vakıflarının bir arada desteklediği bir girişim olmasıyla Türkiye sivil toplumu için de iyi bir örnek oluşturur. ERG, Eğitim Gözlemevi birimi ve ATÖLYE Labs ile ortak girişimi Eğitim Laboratuvarı aracılığıyla araştırma ve eğitim faaliyetlerini gerçekleştirir.

www.egitimreformugirisimi.org

GİRİŞ

“Kapsayıcı eğitim” kavramı UNESCO’nun’ kabul gören tanımına göre biçimlenmiştir: “Kapsayıcı eğitim, tüm öğrenenlerin, kültürlerin ve toplumların farklı gereksinimlerine, öğrenmeye katılımı artırarak ve eğitim sisteminin içindeki ayrımcılığı azaltarak yanıt verme sürecidir. Bu süreç, öğrenme çağındaki tüm çocukları içeren ortak vizyonu ve tüm çocukları eğitmenin devletlerin sorumluluğu olduğu inancıyla içerik, yaklaşım, yapı ve stratejiler konusunda yapılması önemli olan değişiklikleri kapsar”.²

Pratikte ise kapsayıcı eğitim, nitelikli ve amacına uygun olmak kaydıyla evrensel bir hak olan eğitim hakkını herkes için gerçekleştirmeye yönelik geniş ölçekli stratejiler, aktiviteler ve süreçlere işaret eder.³ Bu belgede, bu tanımlardan yola çıkılmış; Eğitim Reformu Girişimi (ERG) ve UNICEF’in⁴ ortak çalışması kapsamında yapılan ihtiyaç⁵ ve durum⁶ analizlerinin sonuçları kullanılmıştır. Kapsayıcı eğitim, eğitim sisteminin yapısı, yönetim ve finansmanı, öğretmenler, ders materyalleri, öğrenme ortamları ve süreçlerini de içine alan bir kavramdır. Ancak veri sınırlılığı ve analizin daha net çizgiler içinde yapılabilmesi adına bu çalışmanın metodolojisinde Türkiye’de kapsayıcı eğitimin durumu anadil, din ve etnik köken; toplumsal cinsiyet; engeli olma durumu ve sosyoekonomik durum eksenlerine odaklanarak değerlendirilmiştir. Bahsi geçen diğer bileşenler de bu eksenlerin içinde tartışılmıştır.

Kapsayıcı eğitim, eğitim kurumlarının ve süreçlerinin cinsiyet, etnik köken, dil, din, yerleşim yeri, sağlık durumu, sosyoekonomik durum vb. özelliklerinden ya da koşullarından bağımsız olarak tüm çocukların gereksinimlerine yanıt verecek biçimde yeniden düzenlenmesini öngören bir süreçtir.

Kapsayıcı eğitim uygulamalarının temel amacı, eğitim ortamlarındaki bireylerin farklı özelliklerine ve koşullarına ilişkin önyargılardan ve olumsuz tutumlardan kaynaklanabilecek dışlanmayı ve ayrımcılığı ortadan kaldırmaktır. Eğitim, toplumun tüm bireylerini doğrudan etkilediği için kapsayıcı bir eğitim sistemi, yüksek nitelikli bir eğitim deneyiminin ve ayrımcılığın olmadığı bir toplum inşa etmenin merkezinde yer alır. Kapsayıcı eğitim konusunda son dönemde farkındalık artmış olsa da, farklı nedenlerle okul dışında kalan ya da olumsuz eğitim deneyimleri yaşamaya devam eden çocukların varlığı, bu alanda iyileştirmelere gereksinim olduğunu gösterir. Bu nedenlerle, kapsayıcı eğitimin Türkiye’de bir politika önceliği olarak başarıya ulaşması için atılması önemli adımlar bu belgede özetlenecektir.

1 United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü).

2 UNESCO, 2005.

3 Stubbs, 2008.

4 United Nations International Children’s Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu).

5 Ayan Ceyhan, 2016.

6 ERG, 2016.

TÜRKİYE'DE KAPSAYICI EĞİTİMİN DURUMU

Kapsayıcı eğitim, eğitim sisteminin tüm çocukları, gençleri ve yetişkinleri içermesi için benimsenmesi gereken genel bir ilke, çocuk haklarının gereği ve toplumsal kalkınmanın önemli bir önkoşuludur.⁷

UNESCO'ya bağlı Herkes için Eğitim (Education For All) hareketinin hedefleri arasında kız çocuklar ve etnik azınlıklar önceliklendirilecek biçimde tüm çocukların ücretsiz, zorunlu ve nitelikli temel eğitime erişimlerinin sağlanması yer alır.⁸ Türkiye'nin taraf olduğu birçok uluslararası sözleşme, cinsiyete, dile, dine, engelliliğe ve ırka dayalı ayrımcılığı yasaklar. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 42. maddesine göre de, bireyler eğitim ve öğrenim görme haklarından yoksun bırakılamazlar, temel eğitim herkes için zorunludur ve devlet okullarında ücretsizdir.

Türkiye'de engeli olan çocukların eğitimi mevzuatta kapsamlı biçimde düzenlenmiştir; ancak cinsel yönelim, cinsiyet, dil, din, etnik köken ve sosyoekonomik durum bakımından kapsayıcı eğitimi destekleyecek kapsamlı bir düzenleme olduğunu söylemek güçtür.⁹

Cinsiyete dayalı ayrımcılık Anayasa'da ve diğer pek çok belgede yasaklanmış olsa da, eğitim ortamlarının kız çocuklar için kapsayıcı olması için yapılan düzenlemeler yeterli değildir; farklı cinsel yönelime ve cinsiyet kimliğine sahip çocuklar için ise düzenleme yoktur. Buna ek olarak, mevzuatta yer alan olumlu düzenlemelerin uygulamada yeterli karşılık bulup bulmadığı da sorgulanmalıdır. Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmeleri izleyen komitelerin raporlarının gösterdiği kadarıyla uygulamada aşılması gereken engeller söz konusudur.¹⁰ Tüm çocukların ayrımcılığa uğramadan nitelikli eğitim alması için uygun koşulları yaratmak ve gerekli önlemleri almak kapsayıcı eğitimin temel koşuludur.

7 UNESCO, 2009.

8 A.g.e.

9 ERG, 2016.

10 A.g.e.

KAPSAYICI EĞİTİM SİSTEMLERİ NASIL KURGULANMALI?

Kapsayıcı eğitim konusunda yol almak, bu konuda toplumsal bir tartışma ve uzlaşma ortamı sağlamak, olumlu yaklaşımları ve örnekleri destekleyip çoğaltmak ve taleplerle uyumlu bir eğitimsel çerçeve geliştirmekle mümkün olabilir.

Bu da eğitim kaynaklarının, süreçlerinin ve ortamlarının hem öğrenciyi güçlendirecek hem de öğretmenleri, okulları ve sistemi destekleyecek biçimde geliştirilmesini gerektirir. Bu yöntemlerin başarıya ulaşması politika yapıcılarının iradesi, bu konuya ayrılan kaynaklarla ve ayrımcılığa uğrama riski taşıyan çocuklara yönelik mevcut politika geliştirme ve uygulama kapasitesiyle doğrudan bağlantılıdır. Kapsayıcı eğitim uygulamalarını yaygınlaştırmak, uzun süreye yayılan, ciddi ölçüde planlama ve kaynak gerektiren, belirli ilkelere üzerine kurulan, farklı uygulamaların izlenip gerektiğinde gözden geçirildiği ve iyileştirildiği bir süreç olmak zorundadır. Bu açıdan bakıldığında kapsayıcı eğitim, toplumdaki herkesi yakından ilgilendiren bir dönüşüm ve sosyoekonomik kalkınma fırsatıdır. Bu amaç doğrultusunda çalışırken karşılaşılabilecek farklı engellerin aşılması, politika yapıcılarının, eğitimcilerin, velilerin ve öğrencilerin başını çektikleri paydaşlar arasındaki işbirliğinin ve diyalogun sürdürülmesi ile mümkündür. Dahası, medyanın ve yerel yönetimlerin de bilgilendirme, yaygınlaştırma ve katılım sağlama konularında önemli rolleri vardır. Bu doğrultuda atılması gereken önemli adımlar uluslararası örneklerin de öngördüğü biçimde aşağıda vurgulanmıştır.¹¹

- Kapsayıcı eğitimin tanımı ve önemi konusunda toplumsal fikir birliği sağlanması,
- Uluslararası standartlar temel alınarak insan ve çocuk haklarının gereği olan kapsayıcı eğitim alanında eksik olan mevzuatın belirlenip hukuki reformların kabul edilmesi,
- Yerel ve ulusal düzeylerde kapasite artırma çalışmalarının hızlandırılması;
 - » Yerel düzeyde kapsayıcı eğitimin durumunun analiz edilmesi ve kaynakların gözden geçirilmesi,
 - » Herhangi bir nedenle okul dışında kalmış olan çocuk ve gençlerin belirlenmesi ve okula geri dönmelerinin ve okulda kalmalarının desteklenmesi,
- Öğretmenlere bu konudaki kritik rolleri konusunda bilgi ve destek sunulması; sınıf içindeki farklılıkların tüm öğretmenler tarafından bir engel değil bir fırsat olarak görülmesinin sağlanması.

11 UNESCO, 2009.

TÜRKİYE'DE KAPSAYICI EĞİTİMİ YAYGINLAŞTIRMAK İÇİN POLİTİKA ÖNERİLERİ

ERG ve UNICEF Türkiye'de kapsayıcı eğitimin durumunu ve bu yönde öğretmenlerin ihtiyaçlarını anlamak adına 2014 ve 2015 yıllarında bir dizi çalışma yürütmüştür. Bu çalışmalarda yer alan analizlerin sonuçları ve uluslararası uygulama deneyimleri temel alınarak, Türkiye özelinde kapsayıcı eğitimi yaygınlaştırmak ve sürdürülebilir kılmak için atılması gereken öncelikli adımlar şunlardır:

- Öğrencilere, öğretmenlere ve velilere yönelik bilgilendirme ve farkındalık artırma çalışmalarına hız vermek,
- Öğretim programlarını ve eğitim materyallerini kapsayıcı pratikleri destekleyecek biçimde güncellemek,
- Öğretmenlere yönelik eğitimler tasarlamak ve uygulamak.

BİLGİLENDİRME VE FARKINDALIK ÇALIŞMALARI

Kapsayıcı eğitim yaklaşımının eğitimciler, öğrenciler ve veliler başta olmak üzere eğitimin tüm paydaşları tarafından benimsenmesi, bu konuda ilerleme kaydetmenin önkoşuludur.

Kapsayıcı eğitimin ve uygulamalarının önemi ve kapsamı aktarılırken, öğretmenlere farklı sosyoekonomik ve kültürel arka planlar ve çocukların olası gereksinimlerine ilişkili bilgilendirme yapılması ve ayrıca gözetmeksizin tüm çocuklarla iletişim kurma konularında beceri kazandırılması son derece önemlidir. Bu çalışmalara katılan öğretmenlerin okullarındaki diğer öğretmenlerle ve yöneticilerle bilgi paylaşımı yaparak, okullarında kapsayıcı eğitim uygulamalarını geliştirmeleri de sürdürülebilir sonuçlar için yararlı bir adım olacaktır. ERG ve UNICEF'in ortak çalışması kapsamındaki ihtiyaç analizi için görüşülen öğretmenlerin de altını çizdiği üzere, velilerin desteğinin ve aktif katılımının sağlanamadığı bir yapıda kapsayıcı eğitimden söz edilmesi mümkün değildir.¹² Ayrıca okulların yararlanabileceği ve kapsayıcı eğitim pratiklerine odaklanan kaynaklar yaratılması ve tüm veliler için danışma ve destek platformları oluşturulması, okullarda kapsayıcı eğitim kültürünün yerleşik hale gelmesi için etkili olacaktır.

Toplumda kapsayıcı eğitime ilişkin bilgi, farkındalık ve destek eksikliğinin yerel ve ulusal öğrenme etkinlikleri, diyalog ve akranlar arası bilgi paylaşımı çalışmalarıyla giderilmeye çalışılması bu alanda gelişme sağlanması için gereken diğer bir önemli adımdır.

¹² Ayan Ceyhan, 2016.

Bu konudaki iyi uygulamalara örnek olarak, Meksika'da özel eğitim öğretmenlerini yetiştiren bir devlet üniversitesi tarafından düzenlenen ulusal ve uluslararası kongrelerde, ülkenin farklı bölgelerinden ve ülke dışından öğretmenlerin buluşması sağlanmış; kültürel programlar, atölyeler, poster sunumları ve paydaş toplantıları yapılarak iyi örnekler paylaşılmıştır.¹³ Bu gibi çalışmalara bir örnek de Türkiye'de ERG'nin 2004 yılından bu yana düzenlediği Eğitimde İyi Örnekler Konferansı'dır¹⁴. Bu konferansta her yıl farklı konu başlıkları altındaki iyi örnekler toplanmakta; ülkenin farklı yerlerinden gelen öğretmenler iyi uygulama örneklerini ve materyallerini birbirleriyle paylaşmaktadır. Bu aktivite öğretmenlerin birbirlerinden öğrenmesi ve iyi uygulamaların birbirini tetiklemesiyle farkındalığın artırılması için uygun bir modeldir. Kapsayıcı eğitim pratikleri konusunda yapılacak ulusal konferanslar ve yerel çalıştaylar, bu konunun gündemde kalmasına ve yaygınlaşmasına önayak olabilir. Norveç'te yürütülen Zero ve Respect isimli programlar ile de seçilen okullardaki öğretmenlere kapsayıcı eğitime ilişkin seminerler sunulmuş, eğitimciler arasında bilgi paylaşımı için etkinlikler ve veli buluşmaları düzenlenmiş; sınıfta, okul bahçesinde ve koridorlarda uygulamalı eğitimler verilmiştir. Aynı programlar dahilinde, öğretmenler merkez tarafından sağlanan materyaller ile altı gün süren ayrımcılık kaynaklı akran zorbalığı kursuna katılmıştır.¹⁵ Bu amaçla yola çıkan bir diğer çalışma Avusturya'da yapılmıştır. Anaokulları, ilköğretim okulları ve yaygın eğitim veren kurumların bağlı oldukları belediyeler ile ortak ağ kurması sağlanmış; okulların ve belediyelerin ne kadar kapsayıcı olduklarını değerlendirebilecekleri bir Kapsayıcılık Endeksi hazırlanmıştır.¹⁶

Öğrencilerin politika geliştirme süreçlerinde katkılarını almak da ayrımcı uygulamaların azaltılmasına yardımcı olabilir.

Bu konuda başarılı olmuş bir örnek, 2003 ve 2007 yıllarında Avrupa Parlamentosu'nun organize ettiği, Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin eğitim bakanlıkları tarafından desteklenen ve yansı özel gereksinimi olan lise öğrencilerinin bir araya getirildiği oturumlardır. Öğrenciler farklı oturumlarda okulda yaşadıkları zorlukları ve kapsayıcı eğitimin önündeki engelleri tartışmış ve politika önerileri geliştirmişlerdir.¹⁷ Bu çalışma, öğrencilerin iş hayatı, yoksulluk ve barınma gibi sorunlarının okulda karşılaştıkları engellerle olan ilişkisini net biçimde ortaya koyması ve politika yapıcılara ulaşmış olması açısından önemlidir.

Bilgilendirme ve farkındalık çalışmalarının başarılı olmasının en önemli koşulu, eğitim hakkını güvence altına almak için bütüncül ve tüm paydaşların işbirliğine dayalı bir yaklaşım izlenmesidir.

Dışlanma riski olan öğrencilerin öğretmenleri ve velileri arasındaki işbirliğini güçlendirecek çalışmalar yapmak, çocuğun en yakın çevresinde kapsayıcı eğitimin içselleştirilmesini sağlamak için büyük önem taşır. Okullarda velilerin katıldığı seminerler düzenlemek ve velilere çocuklarının gereksinimlerine ilişkin bilgi ve destek vermek kapsayıcı eğitimin yaygınlaştırılmasına katkı sağlayacaktır. Buna ek olarak, merkezi ve yerel yönetimler, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliğiyle eğitici kamu spotları hazırlanması düşünülebilir. Bu videoların ilgi çekici ve bilgilendirici olmaları sağlanmalıdır. Örneğin, Portekiz Eğitim Bakanlığı farklı öğrencileri kapsayıcı bir sınıf ortamında gösteren, özel gereksinimi olan çocukların anayasal haklarının anlatıldığı bir kamu spotu hazırlamıştır. Kamu spotunda okul müdürleri, öğrenciler, öğretmenler

13 Daha ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.inclusive-education-in-action.org/iea/index.php?menuid=25&reporeid=274>

14 Eğitimde İyi Örnekler Konferansları'ndaki çalışmalar için www.editmedeyiornemler.org adresi ziyaret edilebilir.

15 Daha ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.inclusive-education-in-action.org/iea/index.php?menuid=25&reporeid=244>

16 Daha ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.inclusive-education-in-action.org/iea/index.php?menuid=25&reporeid=115>

17 Daha ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.inclusive-education-in-action.org/iea/index.php?menuid=25&reporeid=218>

ve veliler yer almış; kapsayıcı eğitimin yaygınlaşması için beraber çalışmanın gerekliliği vurgulanmıştır. Bu kamu spotlarının daha sonra okullarda ve farklı toplantılarda bilgilendirme amaçlı olarak da kullanılması teşvik edilmiştir.¹⁸

KAPSAYICI ÖĞRETİM PROGRAMI VE EĞİTİM MATERYALLERİ

Kapsayıcı eğitim uygulamalarının yaygınlaştırılmasında izlenen öğretim programı ve kullanılan materyaller büyük önem taşır. Öğretim programının farklı gereksinimlere yanıt verebilecek düzeyde esnek olması akademik bilgi aktarımının niteliğini artıracak gibi, öğretmen-öğrenci ilişkilerinin düzelmesine ve öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesine de önayak olabilir.

Kapsayıcı bir öğretim programı, öğrencilerin bilişsel, duygusal, sosyal ve yaratıcı gelişmelerini merkeze alır. Fazlasıyla akademik bilgi üzerine inşa edilmiş öğretim programları kapsayıcı öğrenme için uygun ortamları sağlamaz. Bu nedenle, tüm öğrencilerin gereksinimlerine yanıt verecek öğrenme ve değerlendirme yöntemlerini desteklemek ve bunun için de programları öğretmenlerin kullanımı için daha esnek hale getirmek gerekir.¹⁹ Esneklikten kastedilen derslerin öğrenci gereksinimlerine göre gözden geçirilmesi, öğretmenlere konuları öğretme teknikleri konusunda daha fazla özgürlük ve hareket alanı sağlanması ya da ders sırasında sınıfta daha fazla grup çalışması yapılmasına yönelik teşvikler geliştirilmesi olabilir. İhtiyaç analizi raporunda, görüşülen öğretmenlerin, öğrencilerle iletişimlerini kolaylaştırmak ve kapsayıcı eğitim ilkeleri doğrultusunda uygulamalar yapabilmek için gündelik işleyişte ve müfredat akışında esnekliğe ihtiyaç duydukları vurgulanmıştır.²⁰ Bunun bir örneği, Western Kentucky Üniversitesi koordinatörlüğünde geliştirilen bir programdır. Okulöncesi çağda farklı hareket ve konuşma engelleri olan 80 çocuğun katılımıyla iki yıl boyunca uygulanan öğretim programında dans, dil dersleri, drama, Matematik ve Müzik yoğun olarak kullanılmıştır. Program sonucunda her çocuğun en az bir sanat alanında ilerleme kaydettiği gözlemlenmiş, bu durum disiplinlerarası bir yaklaşımla tasarlanan ve yaratıcı sanat yöntemleri kullanan öğretim programlarının, engeli olan bireylerin eğitim süreçlerine dahil edilmesindeki rolünü ortaya koymuştur.²¹

Öğretim programlarının oluşturulması ve geliştirilmesinde farklı paydaşlardan ve uzmanlardan katkı alınması hem esnekliği hem de daha katılımcı kapsayıcı eğitim uygulamalarını mümkün kılacaktır.

Öğretim programları oluşturulurken ve değerlendirilirken fikirlerine ve uzmanlıklarına başvuru alan öğretmenlerin ve eğitim uzmanlarının farklı disiplinlerden olmaları, farklı türde deneyimlere sahip olmaları ve farklı kültürlere aşina olmaları bu açıdan büyük katkı sağlayacaktır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın beraber çalıştığı sivil toplum kuruluşlarının ve akademik uzman kadrosunun genişletilmesi; çocuk hakları, çocuk gelişimi ve pedagoji gibi alanlardan daha fazla katkı alınması, öğretmenlerin öğretim programını kapsayıcı eğitim yaklaşımı doğrultusunda kullanmalarını kolaylaştıracaktır. Finlandiya'da hem özel eğitim sınıfları hem de kaynaştırma sınıfları olan bir okulda yapılan bir çalışmada, öğretmenlerin pedagojik işbirliği kurarak öğretimin içeriğine katkıda

18 Daha ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.inclusive-education-in-action.org/iea/index.php?menuid=25&reporeid=216>

19 Ayan Ceyhan, 2016.

20 A.g.e.

21 Daha ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.inclusive-education-in-action.org/iea/index.php?menuid=25&reporeid=249>

bulunmaları amaçlanmıştır. Özel gereksinimi olan öğrencilerin topluma uyum sağlamasında sosyalleşmenin önemli bir rolü olduğu göz önünde bulundurularak, daha iyi kaynaşmış sınıflar yaratılmış, öğretmenler dönüşümlü olarak bu sınıflarda derse girmiştir. Bunun sonucunda, öğrenciler arasında “yavaş öğrenenler” ve “görsel öğrenenler” gibi gruplar oluşturularak öğrenme yöntemleri farklı gereksinimlere uygun hale getirilmiştir. Öğretmenler deneme süresinin ardından, karşılaştıkları sorunları ve öğretim tekniklerini tartışmışlardır.²²

Öğretim programını daha esnek ve katılımcı hale getirecek değişiklikler, öğretmenlerin sınıf ortamında kullanabilecekleri farklılaştırılmış materyallerin yokluğunda etkili olmayabilir. Bu nedenle, öğretmenlere kapsayıcı uygulamaları kolaylaştıracak ders materyalleri ve yenilikçi araçlar sunulması önemlidir.

Farklı gereksinimlere sahip öğrenciler için farklı materyaller geliştirilmesi, öğretmenlere dersi anlatma konusunda destek olacağı gibi, kapsayıcı öğretim yöntemlerinin de hayata geçirilmesinin önkoşullarındandır. Bu materyal ve araçların, her okul kütüphanesinde ve her sınıfta bulunacak demirbaşlar haline gelmesi bu araçların kullanımını artıracaktır. Bu gibi müdahalelere örnek vermek gerekirse, İspanya’da gelişim bozukluğu olan öğrencilerin sınıfa ve okula uyum sürecinde yaşadığı zorlukları azaltmak ve öğretmenlere özel eğitim için kaynak ve materyal sağlamak için pilot örnek okul uygulaması başlatılmıştır. Bu uygulamada, engeli olan öğrenciler için kullanışlı, ilgi çekici ve motive edici aktiviteler yapılması; görsel araçlar (resimler, günlükler vb.) geliştirilmesi, öğrencilerin gereksinimlerine uygun eğitim materyallerinin sınıfta bulundurulması, sınıf düzeninin hem çalışmaya hem dinlenmeye uygun biçimde yeniden düzenlenmesi gibi olumlu adımlar atılmıştır.²³

ÖĞRETMENLERE YÖNELİK DESTEK

Öğretmenleriyle olumlu ilişkiler içinde olan öğrencilerin devamsızlık yapma, okulu terk etme, okulu sevmeme ve okula aidiyet hissetmeme olasılıkları öğretmenleriyle olumsuz ilişkiler içinde olan akranlarına oranla düşüktür.²⁴

Bunlara ek olarak, etkili bir öğretmen, öğrencilerin akademik başarısının artmasında da önemli bir role sahiptir. Eğitim mevzuatı, öğretim programları ve ders materyalleri kapsayıcı eğitime ne kadar uygun hale getirilirse getirilsin, öğretmenler bu araçları kullanmaları için gerekli becerilere ve desteğe sahip değilse, kapsayıcı eğitim uygulamalarını yaygınlaştırmak mümkün olmayacaktır.

Öğretmenlere kapsayıcı eğitim ilkelerini yaşama geçirme konusunda destek olmanın ilk adımı, tüm eğitimcilere kapsayıcı eğitimin ne olduğu ve gerektirdikleri konusunda bilgi verilmesidir.

Hangi çocukların nasıl gereksinimleri olabileceğinin ve bu gereksinimlere nasıl yanıt verilebileceğinin öğretmenlere aktarılması sınıf ortamında ayrımcılığa yol açabilecek etkileşimlerin yaşanmaması adına büyük önem taşır. İhtiyaç analizi çerçevesinde görüşülen öğretmenler de,

22 Daha ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.inclusive-education-in-action.org/iea/index.php?menuid=25&reporeid=208>

23 Daha ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.inclusive-education-in-action.org/iea/index.php?menuid=25&reporeid=184>

24 Gürkan vd., 2014.

kapsayıcı eğitim uygulamalarının öneminin anlaşılması ve uygulamalarının yaygınlaşmasının önündeki en büyük engellerden birini eğitim sisteminin içinde ayrımcılığı içselleştirmiş öğretmenlerin varlığı olarak nitelemişlerdir.²⁵ Bu öğretmenlerin de kapsayıcı eğitime ilişkin bilgilendirme programlarına dahil edilmesi, becerilerinin artırılması ve böylece tutumlarında değişikliğe yol açacak bir sürecin desteklenmesi gerektiğinin altı çizilmektedir. Öğretmenlerin sosyal adaleti ve eşitliği mümkün kılacak biçimde bakış açılarının güçlendirilmesi ancak bu yolla söz konusu olabilir.

Bu süreçte, hem hizmet öncesi hem de hizmetiçi eğitim programlarının kapsayıcı eğitim yaklaşımı temel alınarak yeniden gözden geçirilmesi de gerekecektir.

Öğretmen adaylarına bu konuda bilgi vermek, farklı dersler veya seminerler sunmak ve kapsayıcı eğitim konularının tartışılacağı ortamlar hazırlamak üniversitelerin ve eğitim fakültelerinin öğretim programlarının birer parçası haline gelmelidir. Eğitim fakültesi sonrasında da her yıl verilen hizmetiçi eğitimlerle öğretmenlere bu konuda verilen desteğin sürdürülmesi uygulamayı yaygınlaştırmak ve sürdürülebilir hale getirmek adına yararlı olacaktır. Farklı gereksinimlere sahip öğrenci gruplarıyla karşılaşan öğretmenlerin bu durumlara hazırlıklı olması ve kapsayıcı eğitim ilkelerini içselleştirmiş olmaları bu biçimde mümkün olabilir. Bu sayede öğretmenlere sınıf içindeki farklılıkları engel olarak görmekten çok, bir öğrenme fırsatına çevirme becerisi kazandırılabilir. Bunun bir örneği İrlanda'nın Eğitim ve Beceri Bakanlığı tarafından 2008-09 eğitim-öğretim yılında uygulanan ve ulusal ölçekte birçok okulun öğretmenlerine sunulan profesyonel gelişim programıdır. Program kapsamında öğretmenlere farklı engelleri olan öğrencilerle sınıf ortamında etkileşim konusunda eğitim verilmiştir. Bu eğitim, kısa seminerler, çalıştaylar, uzaktan eğitim, farklı yayın ve kaynaklar ve okul içinde destek aracılığıyla sağlanmıştır. Programa katılan öğretmenler, programın sonrasında öğrencilerinden olumlu geri dönüşler aldıklarını bildirmişlerdir.²⁶

Öğretmenlere yönelik politikaların tamamlayıcısı olarak, öğretmenlik mesleğinin toplumsal statüsünü ve yaşam koşullarını iyileştirecek adımlar kapsayıcı eğitimin uygulanması için gereken motivasyonun sağlanmasına destek olacaktır.

Bu önlemler arasında, eğitim fakültelerine öğrenci alınırken daha seçici davranılması, öğretmenlerin gelişimi için hizmetiçi eğitimlerin niteliğinin artırılması, bu eğitimlerin öğretmenlerin gereksinimlerine göre biçimlendirilmesi ve mesleki itibarın artırılması için kamuoyunda yaygınlaştırılacak savunu çalışmalarının yapılması olabilir.

25 Ayan Ceyhan, 2016.

26 Daha ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.inclusive-education-in-action.org/iea/index.php?menuid=25&reporeid=212>

SONUÇ

Kapsayıcı eğitimin ve uygulamalarının yaygınlaşması için izlenmesi yararlı olacak adımlar ve yöntemler eğitim politikasının öncelikleri arasında olmalıdır. Türkiye'de kapsayıcı eğitimi yaygınlaştırmak için atılması öncelikli adımlar bu konuda bilgilendirme ve farkındalık artırma çalışmalarına hız vermek; öğretim programlarını ve eğitim materyallerini kapsayıcı pratikleri destekleyecek biçimde güncellemek ve öğretmenlere yönelik eğitimler geliştirmek olarak ortaya çıkmaktadır. Önerilen adımlar tüm eğitim sisteminde olumlu yönde değişikliğe yol açacak bütüncül bir bakış açısı sunmaktadır. Bu adımların yaşama geçmesi eğitimle ilişkili tüm aktörlerin işbirliği içinde çalışmasını gerektirir. Bu yolda atılacak her adım ve uygulanacak her proje değerlidir ve kapsayıcı eğitim anlayışının yerleşmesi ve içselleştirilmesi için önemli bir dönüm noktası olma potansiyeline sahiptir.

KAYNAKLAR

- Ayan Ceyhan, M. (2016). *Kapsayıcı eğitim: okul pratikleri, öğretmen ihtiyaçları*. İstanbul: ERG.
- ERG (2016). *Türkiye'de ortaöğretimde kapsayıcı eğitim durum analizi*. İstanbul: ERG.
- Gürkan, G., Koyuncu, F., Şaşmaz, A. ve Dinçer, M. A. (2014). *Temel eğitimin kademelendirilmesi sürecinin izlenmesi*. İstanbul: ERG ve TEGV
- Inclusive Education in Action. Eylül 2015'te şuradan erişildi: <http://www.inclusion-in-action.org/iea/index.php?menuid=25>
- Stubbs, S. (2008). *Inclusive education where there are few resources*. Oslo: Atlas Alliance.
- UNESCO (2005). *Guidelines for inclusion: Ensuring access to education for all*. Paris: UNESCO.
- UNESCO (2009). *Policy guidelines on inclusion in education*. Paris: UNESCO.

